

ΡΗ'. Ἐάν λάθωμεν μέρος τοῦ ὀρισμοῦ καὶ τὸ ὀρίσωμεν περαιτέρω, ὁ ὀρισμὸς τότε δύναται νὰ ὑπομασθῇ εὐλόγως ὑπορισμός· οἶον, Τρίγωνον εἶναι σχῆμα τρί- πλευρον, εἶναι ὀρισμὸς· εἰάν δὲ ἐκ τούτου λάθωμεν τὸ σχῆμα, καὶ τὸ ὀρίσωμεν καὶ αὐτὸ λέγοντες· Σχῆμα δὲ εἶναι διάστημα περικλεισμένου πανταχόθεν ὑπὸ γραμμῶν ἢ γραμμῆς· ὁ δεῦτερος οὗτος ὀρισμὸς, εἶναι ὑπορισμός· διὰ δὲ τῶν ὑπορισμῶν λαμβάνει ἡ ἰδέα πᾶσαν αὐτῆς τῆν εὐκρίνειαν (ΓΒ').

ΡΘ'. Ἄρεται δὲ ὀρισμοῦ χαρακτηριστικοῦ οὐσιώδους εἶναι νὰ εἶναι σαφῆς, καὶ ἐξηγητικὸς, ὅχι κρυπτικὸς τοῦ ὀριζομένου. Τοιοῦτους σκοτεινοὺς ὀρισμοὺς εὐρίσκομεν εἰς παλαιὰς συγγραφαίς· καθὼς εἶναι ὁ Πυθαγορικὸς τῆς ψυχῆς, «ψυχὴ ἐστὶ ἀριθμὸς κινῶν ἑαυτὸν.» Νὰ μὴ πλεονάζη, μηδὲ νὸ ἐλλείπη· διότι ὁ μὲν πλεονασμὸς φέρει ἔλλειψιν· ἡ δὲ ἔλλειψις, πλεονασμὸν εἰς τὰ ὀριζά· οὕτως ὁ μὲν πλεοναστικὸς, «Ἄνθρωπος εἶναι ζῶον λογικὸν φιλόσοφον, μόνους τοὺς φιλοσόφους περιλαμβάνει, ἀποκλείει δὲ τοὺς ἄλλους ἄνθρώπους, ὅσοι δὲν φιλοσοφοῦσιν· ὁ δὲ ἐλλειπτικὸς, «Ἄνθρωπος εἶναι ζῶον, ἐλλείπων κατὰ τὸ Λογικὸν, πλεονάζει κατὰ τὰ ὀριζά, ὡς περιλαμβάνων καὶ ὅλα τὰ παρά τὸν ἄνθρωπον ζῶα. Βάσανος δὲ ἀνελλιποῦς καὶ ἀπερίεττου ὀρισμοῦ εἶναι ν' ἀντιτρέφῃ τὸ ὀριζὸν εἰς τὸν ὀρισμὸν, καὶ ὁ ὀρισμὸς εἰς τὸ ὀριζόν· οἶον, ὅ,τι εἶναι ἄνθρωπος, εἶναι καὶ ζῶον λογικόν· καὶ ὅ,τι εἶναι ζῶον λογικόν, εἶναι καὶ ἄνθρωπος. Τελευταίου δὲ ὁ ὀρισμὸς πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ πολυλογίαν καὶ ἀδολεσχίαν· διὰ τοῦτο, μ' ὅλου ὅτι ἐμποροῦμεν νὰ ὀρίσωμεν τὸν ἄνθρωπον, οὐσίαν, σωματικὴν, αἰσθητικὴν, λογικὴν· εἶναι ὅμως περιττὴ πολυ-

λογία, ὅτι τὸ ἀμέσον εἰς αὐτὸν γένος περιέχει καὶ τὰ ἀνωτέρω· εἰς τὸ ζῶον, φέρῃ εἶπειν, περιέχονται κατὰ βί-
θος καὶ τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ σωματικὸν καὶ ἡ οὐσία (N').

Σημείωσις. Λί ἀπλούστατα καὶ ἀσυθείς παντάπασιν ἔννοιαι, ὡς
χαρακτήρων καὶ γνωρισμάτων ἄμοιροι, ἀδύνατον εἶναι νὰ σαφη-
νοθῶσι δι' ἔργων· οὕτω τὸ ὄν, τὴν σχέσηιν, τὴν ὑπαρξίν καὶ
τὰ τοιαῦτα, κίον καὶ σκοτιζαί παρὰ τὰ εἰρηγίς, εὐὰν διλήσης
νὰ τὰ ἄριστὰ ἀφρηγίονται ὅμως κατ' ἔκτισιν διὰ διαιρέσεως, ὡς
διήρηται ἰδέσθαι κατ' ὀλίγον.

ΡΙ'. Ὁ δὲ ἐπουσιώδης ὀρισμός, ὅς τις ὀνομάζεται
καὶ ὑπογραφικὸς καὶ ὑπογραφή, συμπληρύνεται ὅπως συμθε-
θήκῃτα· οἶον, ὠρολόγιον εἶναι τὸ κρεμάμενον ἀπὸ τῶν τοῖ-
χων τοῦ οἴκηματός μου ἔμπροσθεν τοῦ κατόπτρου, καὶ ἀ-
εράπτου ὅπως τὰ κρομήματα. Πέτρος εἶναι ὁ περιπατῶν
χθές εἰς τὸν ἀγρὸν, ἐνδεδυμένος λευκὴν ἐσθῆτα, καὶ τοὺς
στάχμας περιεργαζόμενος· καὶ ὅπως ἄλλως δὲ ἐρμηνεύου-
κῆς τὰ ὀριστὸν μὲ συμθεθήκῃτα, ὑπογραφικαὶ ὀρισμοὶ ὀνο-
μάζονται. Ὅλα δὲ, ὅσα δὲν περιλαμβάνονται εἰς ἰδέαν χα-
ρακτηρισμένην διὰ γένους καὶ εἶδους, ὑπογραφικῶς ἀνα-
πτύσσονται καὶ σαφηνίζονται· τοιαῦτα εἶναι, Ἰδιωρ, πῦρ,
χρυσός, ὄψαριον, ἄνθος, φύλλον, καὶ πάντα τὰ τῆς φυ-
σικῆς λεγομένης ἱστορίας, ἧτις ὑπογράφει τὰ φυσικὰ τῆς
γῆς σῶματα, καὶ διὰ τοῦτο οἰκειότερα πρόκει νὰ ὀνομά-
ζεται Ἰυσιική Ἰπογραφή ἢ Περιγραφή. Πολὺ ὀλιγώτερον
δύναται νὰ ὀρισθῶσι χαρακτηριστικῶς αἱ ἐννοιαὶ τῶν ἀτό-
μων· διὰ τοῦτο εἰς ὀραπέτας ἀνθρώπους καὶ χαμένα πράγ-
ματα ἀπεδίδουσι δι' ὑπογραφῆς πολλὰ ἀτομικὰ γνωρίσματα
διὰ νὰ εὐρεθῶσι καὶ διακριθῶσιν ἐνλόγως· οἶον ἔπταπο-
διαῖος τὸ ἀνάστημα, ξανθὸς τὴν κόμην, βλοσυρὸς τὸ βλέμ-
μα, σιμὸς τὴν μίτην κτλ.

Σημείωσις, Τούτους τούς ὀρισμοὺς μεταχειρίζονται οἱ φιλόσοφοι, ἀποφεύγοντες, ὅσον δύνανται, τούς διαλλήλους ὀνομαζομένους καὶ τούς ἀποφατικούς· καὶ ἀποφατικὸς μὲν εἶναι οὗ ἐρμηνεύοντες ὄχι ἵε εἶναι τὰ ὀρισὸν, ἀλλὰ ἵε δὲν εἶναι· οἷον, ἄνθρωπος δὲν εἶναι ζῶον ἄλογον, μηδὲ μαθήσεων ἀνεπίδικτον. Διᾶλληλοι δὲ ἢ κυκλικοὶ, οἱ ἐξηγοῦντες κατ' ἐκπανάληψιν, εἶναι δύο λογῶν· διότι τὸ ὀρισὸν ἢ περιέχεται ἐν τῷ ὀρισμῶν, οἷον κάλλος εἶναι καλὴ ποιότης τοῦ πράγματος. Νόμος εἶναι νόμιμος προσαγή· ἢ λαμβάνεται εἰς τὸν ὑποκειμένον· οἷον, ἑνιαυτός εἶναι χρόνου διάστημα δωδεκά μηνῶν πρᾶκτικόν· μὴν δὲ εἶναι ἐνιαυτοῦ δωδεκατημόριον· καὶ, Νόμος εἶναι ἢ θύλησις τοῦ τυράννου· τυράννος εἶναι, ὅστις δίδου νόμους ὅπως θύλη.

ΡΙΑ. Ὄταν ἔννοιαν πλατεῖαν καὶ καθολικὴν καὶ ἐκτεταμένην ἐφαρμάζωμεν εἰς ἄλλας βαθυτέρας καὶ μερικωτέρας καὶ ἐπιτεταμένας, μεταχειριζόμεθα διαίρεσιν· καὶ διαίρεσις μὲν ἀπλῶς εἶναι μερισμὸς τοῦ ὅλου εἰς τὰ μέρη του· ἢ δὲ περὶ τῆς ὁποίας γίνεται ἐδῶ λόγος, διαίρεσις, ἣτις ὀνομάζεται καὶ λογικὴ διαίρεσις εἶναι μερισμὸς τοῦ δυνάμει ὅλου, ἢ γου τοῦ καθόλου, εἰς τὰ ὑπ' αὐτὸ ὑπαγόμενα, ἢ γου τὰ μερικὰ (Ν'.)· οὕτω λοιπὸν ἀπὸ τῶν καθόλου καταβαίνομεν τρόπον τινα εἰς τὰ μερικὰ· συνάπτουτες τὰς ἀπλουτέρας ἐννείας εἰς τὰς ὀλιγωτέρας ἀπλᾶς διὰ συνθέσεως (ΡΒ'.) καὶ σαφηγίζουτες οὕτω τὸ διὰ τὴν καθολικότητα ἀσαφῶς πως καὶ ἀπροσδιορίζως παρισυνομένου. Καὶ τὸ μὲν ὅλου ὀνομάζεται Διαιρετόν· εἰς τὰ ἑποῖα δὲ γίνεται ἢ διαίρεσις, μέρη διαίρεσεως· αὕτη δὲ ἢ διαίρεσις ἐπισηρίζεται ἐξ ἅπαντος εἰς Διαιρετικὴν τινα καλουμένην Διαφοράν.

ΡΙΒ. Διαιρεῖται λοιπὸν τὸ καθόλου ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, οἷον, τὸ ζῶον εἰς ἄνθρωπον καὶ ἔπρον, καὶ βουῦν κτλ. τὸ χρῶμα, εἰς λευκὸν καὶ μέλαν· ἢ ὡς εἶδος εἰς ἄ-

τομα· οἶον, ἡ Πλανήτης εἰς Ἡρόνου καὶ Δία κτλ, Ἄλλα πρέπει καὶ τὰ γένη νὰ εἶναι ὀλίγων εἰδῶν περιεκτικά, καὶ τὰ εἶδη ὀλίγων ἀτόμων· διότι καὶ τοῦ ζῶου τὰ εἶδη νὰ εἶναι εἶναι δύσκολον, καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὰ πρόσωπα, ἀδύνατον.

ΡΙΗ'. Ἡ μετὰ τὴν πρώτην τοῦ αὐτοῦ ὅλου κατὰ λόγον ἄλλου γενικώτερη δευτέρα διαίρεσις ὀνομάζεται ἐπιδιαίρεσις· ἀλλ' εἰ μέρους τῆς διαίρεσεως ἐκλασθῶν ὡς ὅλον διαίρεσις εἰς ἄλλα μέρη, τὸ τοιοῦτον ὀνομάζεται ὑποδιαίρεσις· οὕτως ὁ ἄνθρωπος διαίρεται εἰς ἄνδρα καὶ γυναῖκα· καὶ ἐπιδιαίρεται εἰς ἠράνιμον καὶ ἄφροννα· ἢ εἰς παιδείας μέτοχον, καὶ εἰς ἀπαιδέυτον· ὁ δὲ ἄνθρωπος ὑποδιαίρεται εἰς τὸν πολεμικὸν καὶ τὸν ἀπόλεμον.

ΡΙΔ'. Ἐκ δὲ τῶν μερῶν τῆς διαίρεσεως, ἡ μὲν τοῦ γενικωτάτου γένους εἰς ἄλλα γένη διαίρεσις ὀνομάζεται γενική· ἡ δὲ τοῦ γένους εἰς τὰ εἰδικώτατα εἶδη, εἰδική· ἡ δὲ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους εἰς τὰ ἄτομα, ἀτομική καὶ ἀριθμητική. Διὰ τοῦτο σῶμα καὶ πνεῦμα λέγονται διάφορα κατὰ γένος· ἵππος δὲ καὶ βοῦς, κατὰ τὸ εἶδος. Πλάτων δὲ καὶ Σωκράτης, κατὰ τὸν ἀριθμὸν. Καὶ πάντοτε τὰ κατὰ γένος διάφορα εἶναι διάφορα καὶ κατ' εἶδος· καὶ τὰ κατ' εἶδος, καὶ κατ' ἀριθμὸν· ὅχι ὅμως καὶ ἀνάκαλιν· διότι τὰ κατ' ἀριθμὸν διάφορα ἐνδέχεται νὰ εἶναι κατ' εἶδος ταῦτα· καὶ τὰ κατ' εἶδος, κατὰ γένος ταυτά.

ΡΙΕ'. Ἡ διαίρεσις εἶναι ἢ διμερῆς ἢ πολυμερῆς, ἢ τις ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μερῶν εἶναι τριμερῆς, τετραμερῆς κτλ. ἀλλ' ἡ λογικὴ διαίρεσις δύναται νὰ γένη διὰ τῶν ἀντιφατικῶν διαφορῶν κατὰ πρῶτον διμερῆς· οἶον ἢ οὐσία εἶναι ἢ πνεῦμα ἢ μή. Τὸ ζῶον εἶναι ἢ λογικὸν ἢ μή·

πειδὴ δὲ καθὲν ἑπὶ τὰ μέρη ἐκ τῶν διαφορῶν των δύναται νὰ ὑποδιαρευῶσι, καὶ νὰ προσυποδιαρευθῶσιν· εἰάν τὰ πρῶτα μέρη, τῆς διαιρέσεως, ὑπαλληλοθῶσι καὶ συναλληλοθῶσι ὡς πρέπει, γεννῶται πίναξ, ὅς τις περιέχει τὸ σύστημα ἢ σύνταγμα τῶν γενῶν καὶ ἐδῶν καὶ ἀτόμων, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσι, *Klassifikation*, καὶ ἡμεῖς ἴσως εἶναι καλὸν νὰ τὸ ὀνομάσωμεν *Λογικὴν Ὀλομελείαν*, ἐπειδὴ τὰ μέρη τῆς διαιρέσεως περιτρῶνται ὡς μέλη ὅλου τινος ὀργανικοῦ σώματος. Πολλοὶ δὲ ὀνομάζουσι διάγραμμα τὴν ἔκθεσιν τοιαύτης λογικῆς ὀλομελείας.

ΓΙΣ'. Ἐπιούσ δὲ καὶ ὀρθῆς διαιρέσεως ἄς εἶναι κανόνες οἱ ἑφεξῆς·

α'. Τὰ μέρη τῆς διαιρέσεως νὰ εἶναι ἀληθῶς ἀντίθετα, καὶ νὰ μὴ ταυτίζονται κἄν ἐν μὲ ἄλλο, ἀλλὰ νὰ εἶναι διάφορα ἀπ' ἀλλήλων πραγματικῶς· τὸν κανόνα τοῦτον παραβαίνουσιν αἱ διαιρέσεις· Οἱ ἀσέρες διαιροῦνται εἰς ἀπλανεῖς καὶ πλανήτας καὶ ζώδια. Τὰ ζῶα διαιροῦνται εἰς χερταῖα καὶ λέοντας καὶ πετεινὰ καὶ ἀετοὺς καὶ ἔνυδρα καὶ θύλους· διότι τὰ ζώδια περιέχονται εἰς τοὺς ἀπλανεῖς ἀσέρας, καὶ οἱ ἀετοὶ εἰς τὰ πετεινὰ κτλ.

β'. Ἡ διαίρεσις νὰ γίνεται τελεία, ἢ γουν νὰ ἀποδίδονται ὅλα τὰ μέρη τὰ εἰς τὸ διαιρετὸν περιεχόμενα· τὸν κανόνα τοῦτον ἀθετοῦσιν οἱ ἑφεξῆς διαιρέσεις· Τὰ φωνήεντα διαιροῦνται εἰς μακρὰ καὶ βραχέα, ὅπου ἔλλείπουσιν τὰ δίχρονα· τὸ τρίγωνον διαιρεῖται εἰς ἰσόπλευρον καὶ σκαληνόν, ὅπου ἔλλείπει τὸ ἰσοσκελές.

γ'. Πᾶν μέρος νὰ περιέχεται εἰς τὸ διαιρετὸν ὡς τέλειον μέρος, ἀλλ' ὄχι ὡς μέρους μέρος· κατὰ τοῦ κανόνα

κος τούτου σφάλλει ἡ διαίρεσις· τὸ σχῆμα διαιρεῖται εἰς εὐθύγραμμον καὶ καμπυλόγραμμον καὶ γωνίαν.

δ'. Να μὴ γίνεταί ἡ διαίρεσις οὔτ' εἰς μικρότατα πολλὰ μέρη, οὔτ' εἰς μεγαλώτατα ὀλίγα. Διότι τὸ πρῶτον ἐξεταζόμενον εὐρίσκειται ἀληθέστερον ἀρίθμησις παρὰ διαίρεσις· τὸ δὲ δεύτερον, ἀντὶ φύσεως τῶν πραγμάτων δὲν συγχωρῆ, εἶναι ἀπειρώκαλον, γὰρ τὸ βιάζομεν· οὕτω βιασμένη γίνεται ἡ κατὰ ἄμετρον διαίρεσις· τὸ τρίγωνον διαιρεῖται εἰς τὸ ἰσόπλευρον καὶ μή· τὸ μὴ ἰσόπλευρον διαιρεῖται εἰς ἰσοσκελὲς καὶ σκαληνόν, ἐνθα δυνάμεθα ἀμέσως κατὰ τριχοτομίαν γὰρ εἰπώμεν· τὸ τρίγωνον διαιρεῖται εἰς ἰσόπλευρον καὶ ἰσοσκελὲς καὶ σκαληνόν.

ε'. Τὰ μέρη τῆς διαίρεσεως γὰρ σύζυγοι κάποιαν ἀναλογίαν πρὸς ἀλλήλα, ἀλλὰ γὰρ μὴ εἶναι ἓν μέρος πρὸς ἄλλο παρασπαστόμενον ὡς μηδέν· καθὼς, ἀπὸ τῶν Σκύθας οἱ μὲν εἶναι ἀπαίδευτοι, οἱ δὲ φιλόσοφοι, διὰ τὸν ἓνα ἀνάχαρσιν.

ς'. Ἡ διαίρεσις γὰρ γίνεται εἰς τὰ ἄμεσα μέρη, ὅχι εἰς τὰ πόρρω· δὲν εἶναι λοιπὸν ὑγιῆς διαίρεσις· Ἡ οὐσία διαιρεῖται εἰς ἀνθρώπου, καὶ ἵππου· ἀλλὰ πρέπει γὰρ εἰπώμεν· εἰς σωματικὴν καὶ ἀσώματον, τὰ ἀμέσως εἰς τὴν οὐσίαν παρεκείμενα.

ζ'. Να μὴ διαιρῶμεν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξευρομεν ἂν ὑπάρχη, ἢ ποῖον τε εἶναι κατὰ φύσιν· οἱ Σελήναϊοι διαιρουῦνται εἰς μέλανας καὶ λευκοὺς· ἀπὸ τὰ εἰς τὸ κέντρον τῆς γῆς εὐρισκόμενα σώματα ἄλλα μὲν εἶναι κίτρινα, ἄλλα δὲ μαύρα· Ἰσμπορεῖ ποτὲ φράνιμος ἄνθρωπος γὰρ χαμηλὰ ταύτας διαίρεσεις;

σημείωσις. Ὁ μὲν λοιπὸν ἔρισμός· καὶ ἡ διαίρεσις σχεδὸν ταῦτα εἶναι, καὶ εἰς τοὺς εἰρημένους κανόνες ἐπιστηρίζονται· Πόσον δὲ χρησιμώταται εἰς τὰς ἐπιστήμας, καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, μηδ' ἐμπαροῦμεν νὰ εἴπωμεν. Μεταβαίνομεν δὲ τῶρα εἰς τὸ περὶ ὄρων ἐκδηλούτων τὰς ἰδέας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ Σημείων τῶν ἰδεῶν ἢ περὶ Ὄρων.

PIZ.

Ὅτι μὲν ὁ ἄνθρωπος ἔχων χρείαν σημείων διὰ νὰ φανερώσῃ τὰς ἰδέας του, ἐπενόησε τὴν γλῶσσαν, προεπίπαμεν εἰς τὴν ἐμπειρικὴν ψυχολογίαν (Ἐμπ. Ψυχ. ΓΞΓ). Ἐπειδὴ δὲ ὁ συλλογισμὸς, τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Λογικῆς, ἐρμηνεύεται μὲ τὰ λεκτικὰ ταῦτα σημεῖα, ἀναγκαῖον εἶναι, ἀφ' οὗ εἴπαμεν περὶ ἰδεῶν, νὰ ὁμιλήσωμεν ὀλίγα καὶ περὶ τῶν κυριωτέρων τῶν σημείων.

PIII. Ἀπ' ὅλας τὰς λέξεις κυριώτεραι, καὶ χρησιμώτεραι εἰς τὸν συλλογισμὸν, εἶναι τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα, ἐπειδὴ τὸ μὲν ὄνομα σημαίνει νοητόν τι ὄν ἢ χαρακτήρα τινα τοῦ ὄντος, τὸ δὲ ῥῆμα φανεροῦσι πράγμα, ἢ γουιν ἔργον ἢ πάθος τι τοῦ ὄντος.

PIΘ'. Καὶ ὄνομα μὲν, καθὼς τὸ ὀρίζει ὁ Ἀριστοτέλης (α)

(α) Περὶ Ἐρμηνεύσεως. Κεφ. Γ',

εἶναι φωνή σηματική κατὰ συνθήκην ἄνευ χρόνου, ἥς μὴ δὲν μέρος σηματικῶν κεχωρισμένου· σημαίνει δὲ ἄτομον καὶ πρόσωπον, ὁποῖον εἶναι τὸ κύριον ὄνομα, καὶ αἱ ἀνωμαλίας Ἐγὼ, Σὺ, "Ὅς, ἢ Οὗτος· ἢ ἰδέου, οἷον ἄνθρωπος, ζῶον· ἢ χαρακτηριστὰ ἀναγκαίου τῆς ἰδέας, οἷον λογικός, γελαστικός, ἢ συμπεσόντως τε, οἷον μέγας, μικρός κτ.

Γ'Ι'. ἢ ἴσθι δὲ τὸ προσημαίνον χρόνου, οὗ μέρος οὐδὲν σηματικῶν χωρὶς, καὶ ἔστιν αἰεὶ τῶν κατ' ἑτέρου λεγομένων σηματικῶν, ὡς πάλιν ὀρίζει ὁ αὐτὸς Ἀριστοτέλης· οἷον, Ἐρέχει. Σημαίνει δὲ ἐνέργειαν ἢ πάθος ἢ ποιῆματα ἄλλων διαθέσει· διακρίνει δὲ καὶ πρόσωπα εἰς τε τὴν παλαιὴν καὶ εἰς τὴν νέον Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· καὶ κατὰ τῶν προσημαίνοντων ταύτων ἀποδίδει τὴν σημαυμένην ἐνέργειαν, ἢ τὸ πάθος· οἷον Γράφω, μανθάνεις, ἴσασαι, Σιωκράτης φιλοσοφεί.

Γ'ΙΑ'. Διὰ τοῦτο οἱ διαλεκτικοὶ τὸ μὲν ὄνομα λέγουσιν ὑποκείμενον, ἐπάνω τοῦ ὑποκείμενου τίθεται· τὸ δὲ ῥῆμα κατηγορούμενον, ἤγρου λεγόμενον ἐπάνω εἰς τὸ ὄνομα· εἰάν δὲ συμβῇ νὰ εἰπωσι· Τὸ περικατεῖν εἶναι ἰγχεῖνόν, τὸ μὲν ῥῆμα περικατεῖν ὀνομάζουσι ὄνομα, τὸ δὲ ὄνομα ἰγχεῖνόν, ῥῆμα· ὀνομάζουσι δὲ καὶ τὰ εὖω ὀνομα "Ὀρθοὺς καὶ πέρατα καὶ ἄκρα, εἰς περατοῦντα καὶ περιορίζοντα τὴν πρότασιν, καθὼς θελομεν ἰδεῖν ἔπειτα.

Γ'ΙΒ'. εἶναι δὲ ἔροι οἱ μὲν ἀπλοῖ, οἷον ἄνθρωπος, δικαιοσύνη· οἱ δὲ σύνθετοι καὶ συμπεπλεγμένοι, οἷον, Τὸ λογικὸν ζῷον, ἢ περὶ τῆς διανομῆς ἰσότης· διότι οἱ δευτέρου σημαίνουσι τὰ αὐτὰ νόημα μὲ πολλὰς λέξεις. Καὶ ἄλλοι μὲν εἶναι θετικοὶ οἱ σημαίνοντες τὸ πρᾶγμα, οἷον ξύλον, ἄνθρωπος· ἄλλοι δὲ περιητικοὶ, οἷον ἀτέχνος, ἄ-

μουσος, οἷτινες σημαίνουσι ζέρησιν δυνάμεώς τινος, ἢ ἔ-
 ξεως· πολλοὶ δὲ σημαίνουσι τὴν ζέρησιν χωρὶς τὸ ζερη-
 τικὸν α, οἷον χιλός, τυφλός· ἄλλοι δὲ ὄροι ἀόριστοι, οἷ-
 τινες σημαίνουσι πάντα καὶ ἕντα καὶ μὴ ἕντα παρεκτός
 τοῦ ἑνός, τὸ ὁποῖον αποκλείεται εἰ ἀρνητικοῦ τινος μο-
 ρίου· οἷον, οὐκ ἄνθρωπος, τὸ μὴ ξύλου (α)· καὶ ὄρος
 οὐσιαστικός, οἷον ἀήρ· καὶ ἐπίθετος, οἷον καλός, καλός,
 αἰσχροός· καὶ ἀφηρημένος, οἷον μελανία· καὶ συγκεκριμέ-
 νος, μέλας· καὶ μερικὸς ἀορίσως, οἷον ἄνθρωπός τις·
 καὶ ὠρισμένως, οἷον οὗτος ὁ ἄνθρωπος· καὶ περιληπτικός,
 οἷον, Στρατός, ἑκατόν· καὶ συνώνυμος ὁ πολλὰ τῆς αὐ-
 τῆς οὐσίας σημαίνων, οἷον, ἄνθρωπος· καὶ ὁμώνυμος ὁ
 πολλὰ διάφορα φανερόντων· οἷον, ἰκίον, τὸ ὄπαϊον σημαί-
 νει καὶ τὸν χερσίου, καὶ τὸν θαλάσσιον, καὶ τὸν ἀσέρα·
 καὶ ὄρος ζερεός καὶ τὸ αὐτὸ πάντοτε σημαίνων, οἷον ἐγώ,
 σύ· καὶ ὄρος ἀκατάστατος ἢ πολύσημος, οἷον, κόσμος καὶ
 τὸ πᾶν καὶ ἡ τάξις καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος· φανερόν δὲ
 εἶναι, ὅτι ἀκατάστατοι εἶναι καὶ οἱ ὁμώνυμοι, καὶ οἱ με-
 ταφορικῶς τι σημαίνοντες ὅλοι.

Γ'ΚΙ'. Προσέτι ὄροι μὲν τινες λέγονται κατηγορικῶς,
 οἱ ἀναφέροντες τὸ σημαυόμενον εἰς κατηγορίαν τινα· οἷον
 Σωκράτης μὲν εἰς τὴν οὐσίαν, διαδύσκει δὲ εἰς τὸ ποιεῖν·
 καὶ διαβατικοί, οἱ ἀναφερόμενοι εἰς ὅλας ἢ τὰς πλειοτέ-
 ρας κατηγορίας, οἷον ὄν, τί, ἀληθές, ὑπάρχον· καὶ πάλιν
 ὄρος μὲν φυσικῶς εἶναι ὁ σημαίνων τι πράγμα, οἷον
 τετράπουν, ἄνθρωπος· τεχνικὸς δὲ, ὁ θεωρούμενος κατὰ
 τινα σημασίαν λογικῆς ἢ γραμματικῆς τέχνης· καθὼς, ἄν

(α) Ἀριστοτέλ. Περὶ ἑρμ. Κεφ. Β'.

θεωρούμεν τὸ τετράπου ὡς ὑποκείμενον ἢ κατηγορούμενον προτάσεως, ἢ ὡς γένους οὐδετέρου, ὡς τρισύλλαβον κτλ. ἢ ὡς κατώτερον ὄρου, ἄνθρωπος, ὅστις ὀνομάζεται καὶ ἄγούμενος· ἢ ὡς ἀνώτερον, οἶον ζῷον, ὅστις λέγεται καὶ ἐπίμενος· καὶ αὗται μὲν εἶναι αἱ κυριώτεραι τῶν ὄρων διαιρέσεις· πρέπει δὲ νὰ ἐκθέσωμεν ὀλίγα τινα καὶ περὶ τῆς τοῦτων δυνάμεως.

Γ' Η Δ. Πᾶς ὄρος τρεῖς τινὰς ἔχει δυνάμεις· διότι πρῶτον σημαίνει τὰ νοήματα τοῦ λέγοντος ἢ γράφοντος· δευτέρου δὲ αἰτιῶν, καὶ τὰ νοούμενα πράγματα· τρίτην δὲ δύναμιν ἔχει νὰ διεγείρῃ τὴν ἀκοήν τοῦ ἀκούοντος, ἢ τὴν ὄρασιν τοῦ ἀναγνώσκοντος εἰς τὸ νὰ νοήσῃ τὰ λεγόμενα ἢ γραφόμενα· καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην καὶ δευτέραν δύναμιν οἱ ὄροι εἶναι σημεῖα τῶν ἐνοικῶν· κατὰ δὲ τὴν τρίτην, καραΐται ἐνοικῶν· διότι προξερῶν αὐτοὶ ἐνοικίας εἰς τοὺς ἀκούοντας ἢ ἀναγνώσκοντας.

Γ' Η Ε'. Εἰς τὴν πρώτην τῶν ὄρων δυνάμιν πρέπει νὰ σημειώσωμεν, α') ὅτι εἰς ἀδύνατα πράγματα οἱ ὄροι δὲν ἔχουν κήρυκιν δυνάμιν, ἢ γὰρ εἶναι ἀσημοί, καθὼς, ἀκίνδαφος, Πλάτυρι· β') τοῦ μὴ προσέχοντος εἰς τὴν ὁμιλίαν, ἢ μὴ ἐξεύροντος τὴν ὁποῖαν λαλεῖ γλωῦσαν οἱ ὄροι εἶναι ὠηθεῖς καὶ μάταιοι. Εἰς δὲ τὴν δευτέραν, α') εἰς τὰ ἐπίπλασα (α) ὁ ὄρος δὲν σημαίνει τίποτε, οἶον τραγέλαχος, ἱπποκένταυρος· β') εἰς τὰ ἀρηρημένα ὁ ὄρος εἶναι ἡ αἰτία τῆς δυνάμεως, οἶον ἀνθρωπότης· διότι δὲν σημαίνει τὰ ὄντα, καθὼς εἶναι, ἀλλὰ καθὼς τ' ἀναπλάττει

(α) Πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν διαφορὰν τῶν ἀδύνατων καὶ ἐπίπλάσιων (βλ. κ. Ψυχολ. ΓΕ').

ἢ φαντασία μας. γ') Εἰς τὰς ποιότητας συγκεχυμένον τι σημαίνουσαι εἰ ὅροι, ἐπειδὴ ἄλλος ἄλλως ἐννοεῖ τὴν αὐτὴν ποιότητα καὶ αἰσθάνεται κατὰ τὴν διάφορον ἔξιν καὶ ὀργανισμόν καὶ τἄλλα περιστατικά. δ') Εἰς ὅσα ἐπιδέχονται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, οἱ ὅροι διωρισμένον τι δὲν ἐμποροῦν νὰ σημάνωσι· διότι καὶ τὰ προσδιοριστικὰ ἐπιὸρήματα μᾶλλον, ἥττον, σφίδρα, ἡρέμα εἶναι καθ' ἑαυτὰ ἀπροσδιόριστα, ὡς εἶναι φανερόν. καὶ κατὰ τὴν τρίτην δὲ δύναμιν τῶν ὀρων, δὲν γίνεται τὸ αὐτὸ εἰς ὅλους τοὺς ἀκούοντας καὶ ἀναγινώσκοντας ἀποτελεσμα· ἀλλὰ κατὰ τὴν μάθησιν καὶ ὀργάνωσιν καὶ συνήθειαν καὶ νοητικὰς δυνάμεις καθενὸς, οἱ ὅροι, φέρ' εἰπεῖν, Θεός, φύσις, δίκαιον, πόνος· κτλ. ἄλλην καὶ ἄλλην ἐννοίαν προξενουῦσι.

PKS. Οἱ δὲ ἐξετάζοντες τὰς δυνάμεις τῶν ὀρων πρέπει νὰ προσέχωσιν εἰς τὰς διαφορὰς αὐτῶν ὑπόθεσας, ἤγουν τὰς ὁποίας δίδουσιν εἰς αὐτοὺς ἐκδοχὰς καὶ σημασίας οἱ λέγουτες.

α'. Λοιπὸν, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν ὅρος τις ἐξεληφθῆ φυσικῶς ἢ τεχνικῶς (PKI') ἢ, καθὼς ἄλλοι λέγουσι, ὑλικῶς· ἅμαξα ἐκβαίνει ἀπὸ τὸ εἶμα σου, ἐχαρισντέζοντο ἀκαίρως οἱ σαφισαί· ἀλλ' ἐκβαίνει ὄχι ἡ ἅμαξα, ἀλλὰ ἡ ὑλὴ τῆς λέξεως ἤγουν τὸ α καὶ μ καὶ α καὶ ξ καὶ α. Πολλάκις ὁμῶς φαίνεται ὁ ὅρος τεχνικὸς, μ' ὅλον ὅτι καθ' ἑαυτὸν εἶναι φυσικὸς, καθὼς ἂν εἰπώμεν· τὰ πολλὰ σου φεῦ ἐτάραξαν τὴν καρδίαν μου· τὸ ἐπειδὴ τοῦτο ἐμπόδισε τὸν σκοπὸν μου.

β'. Ἄν ὁ ὅρος λέγεται καθ' ἑαυτὸν ἢ κατὰ συμβεβηκός· οἷον ἄνθρωπος γεωμετρεῖ, ὄχι καθὸ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καθὸ διδαχθεὶς τὴν γεωμετρίαν.

80 ΠΕΡΙ ΣΗΜ. ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ Η ΠΕΡΙ ΟΡΙΩΝ.

γ'. "Αν ὁ ὕρας εἶναι μερικὸς, ἢ καθόλου· ὁ φιλόσοφος εἶναι ἄνθρωπος· τὸ ἄνθρωπος εἶναι μερικόν· ὁ κέθως δὲν εἶναι ἄνθρωπος, τὸ ἄνθρωπος εἶναι καθόλου.

δ'. Ἐάν τὰ προσδιοριζόμενα μὲ τὸ Πᾶς εἶναι ὀληθῶς καθαλικά, ἢ σημαίνωσι τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλείον· διότι τὸ Πᾶν λέγεται καὶ ἀντὶ τοῦ Πολύ καθὼς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (α).

ε'. Ταῦτα καὶ προσέτι ὅσα ἄλλα σημειούνται ἀπὸ τοὺς γραμματικούς καὶ ῥήτορας πρέπει νὰ προσέχη ἐπιμελῶς, ὅς τις θέλει νὰ καταλάβῃ τῶν λεγομένων τὴν ἀληθινὴν ἔννοιαν· ἢ γούν, εἰάν λέγεται τι μεταφορικῶς, ἢ ἐμφαντικῶς, ἢ ἀναλογικῶς, ἢ ὅπως ἄλλως.

(α) Ποιητ. ἑσφ. κκϛ'.